

crkva u svijetu

EKUMENIZAM

SPASONOSNA DOBRA I PUNINA SPASENJA

Ratko Perić

Uvod

Onaj koji bi se između nas želio baviti komparativnom teologijom kršćanstva, tj. istostima, sličnostima i različitostima između katolicizma s jedne strane i pravoslavlja, protestantizma i anglikanizma s druge, može lako ustanoviti da na našem hrvatskom jezičnom izrazu nema dostatne stručne literature o tome predmetu. Privatna skripta, pristupačna samo užem krugu zanimanika, i poneka ekumenska knjiga teološko-popularnog značaja predstavljaju osnovne upute i oslonce za proučavanje te suvremene kršćanske pojave. A ipak bi ovaj prostor i u Crkvi i u svijetu mogao i morao biti odlično rasadište sjediniteljskih pothvata koji bi se trebali presađivati i na druga polja Europe i izvan nje, kao što se to među nama čuje i od drugih očekuje. Ali istini za volju, čini se da smo od toga daleko.

Naša je prošlost imala određene vidovnjake s obzirom na sjedinjenje katolika i pravoslavnih na širem području ovog dijela svijeta. Bili su to izdanci dotičnih vremena i zamisli o povezanosti Istoka i Zapada. Jedni su takvi oduševljenici živjeli i djelovali u Hrvatskoj, a drugi izvan njezinih granica. Na žalost, više su ostali kao neki zapušteni spomen-kolosi i svjetionički ostaci naših prohujalih stoljeća nego što bi bili nasljedivi uzori unutar našega povijesnoga i sadašnjega kršćanstva. Poštujući dobronamjernost i zanos negdašnjih velikana koji su se zauzimali za kršćansko jedinstvo, moramo ipak priznati da smo danas upućeni na drugačije tračnice i pozvani da nešto drugačije ostvarujemo ekumenske ideje i nacрте.

Temeljna usmjerenja za takvo držanje došla su nam preko dokumenata II. vat. Sabora. Po tim porukama nema više zapravo pojedinaca koji bi sami zanesenjački ili vjernički krčili neprohodne putove do potpune uspostave jedinstva, nego je cijela Crkva stavljena u novi povijesni hod za ostvarenje Kristove ekumenske, tj. eklezijalne i euharistijske želje: da svi budu jedno (Iv 17, 21). Stoga je razumljivo da su koncilске konstitucije i dekreti postali glavni priručnici teologije ekumenskog smjera.

Poznato je da je Sabor sebi postavio tri temeljne teme koje je sveobuhvatno obrađivao te naložio cijeloj Crkvi da ih u ovom vremenu i prostoru uspješno odjelotvoruje. Sukladno tim trim naumima, izrađene su i tri skupine dokumenata koji se mogu promatrati u određenim koncentričnim krugovima.

Najopsežniji ciklus dokumenata odnosi se na misijsko-dijalošku tematiku Crkve i svijeta koji nije uopće kršćanski. Osnovna misao Sabora išla je za tim da se naglasi proučavanje svih ljudskih i vjerskih vrednota, kulturnih stečevina, filozofskih zasada, teoloških refleksija, pravnih normi u cijelome svijetu: u nekršćanskim religijama, u društvenim sustavima, u raznolikim civilizacijama mjereći ih prema kriteriju Kristova Evanđelja. Svi ti proizvodi ljudskoga duha mogu biti istodobno i znakovi vremena što ih Crkva mora ispitivati i u svjetlu Evanđelja čitati. Zato Sabor s ponosom govori o »klicama istine« (germina veritatis) koje su zasađene u sve ljude, kulture i strukture. Ali se saborski oci ne zaustavljaju na tome da samo priznaju određene vrednote nego su zaželjeli da se u dijalogu misijske širine prihvaćaju sve takve mladice oslobađajući ih od opasnih utjecaja i privodeći ih njihovu Tvorcu, Kristu Gospodinu (usp. AG, 9). U ovu skupinu dokumenata ulaze dekreti *Dignitatis Humanae* i *Ad Gentes*, konstitucija *Gaudium et Spes* i deklaracija *Nostra Aetate*. O svemu bi ovome trebalo opširnije raspravljati, i to baš u ovim našim odrednicama u odnosu na naše muslimane, vjerske ravnodušnike i izjašnjene bezvjerce.

Drugi, uži, krug saborskih spisa obuhvaća problematiku koja se tiče kršćanskog svijeta ukoliko je povezan s Katoličkom crkvom bilo kojom vezom. Kao što Sabor govori o klicama istine u nekršćanskom svijetu, tako promatra i vrednote spasenja — bona salutis — unutar kršćanskih Crkava i zajednica. Tu se ističu tri glavna dokumenta: djelomično konstitucija *Lumen Gentium* i dekreti *Orientalium Ecclesiarum* i *Unitatis Redintegratio*. Zanimljivo je spomenuti da su sva tri ova spisa proglašena istoga dana (21. XI. 1964.) i sva tri sadrže poruke koje se međusobno dopunjuju u pogledu unutarkršćanskih odnosa i suživota.

Treći skup pitanja odnosi se na unutarnju obnovu katolicizma, na vjersku nauku da se u Katoličkoj Kristovoj crkvi nalazi punina milost i istine te na zahtjev da se ta punina cjelovito svjedoči i proživljava. Tu je uključeno ostalih devet dokumenata s temeljnim konstitucijama *Sacro-sanctum Concilium*, *Lumen Gentium* i *Dei Verbum*.

U ovom članku želimo obraditi odnos između teologije o crkvenim spasonosnim elementima u nekatolika i teologije o punini spasenja koja je povjerena Katoličkoj crkvi. Još točnije: željeli bismo se ograničiti na

obradbu i poredbu između spasovnih sredstava u pravoslavaca i ustanove Katoličke crkve kao općeg sredstva spasa. Doktrinarni bi dio morao naći svoju konkretnu primjenu u nekim praktičnim pastoralnim područjima svećeničkog i pastirskog života na našem mješovitom katoličko-pravoslavnom terenu.

Koncilaska nauka i teološka prouka

1. *Katolička punina*. U svim dokumentima koji se tiču crkvene hijerarhije Sabor više puta ističe vjersku istinu i činjenicu da je Isus Krist ustanovio Zbor dvanaestorice apostola kojima je povjerio trostruku zadaću: poučavanja, ravnanja i posvećenja (na pr. UR, 2c). A između Dvanaestorice izabrao je jednoga, Petra-Šumina, kojega je postavio glavom Zbora i ključarom Crkve svoje, povjeravajući mu napose dvostruku cjelovitu prednjačku službu u Crkvi: službu nauke i uprave. Usporedno s trostrukom zadaćom apostola Sabor postavlja trostruku vezu zajedništva kojom se obilježuje punina spasenja kakvu je Krist želio dati svojoj Crkvi. *Lumen Gentium* ističe: »Potpuno se uključuju u društvo Crkve oni koji, imajući Kristov Duh, potpuno primaju njezinu organizaciju i sva sredstva spasenja u njoj ustanovljena i njezinu se vidljivom ustrojstvu združuju s Kristom koji njom upravlja po Vrhovnom Svećeniku i biskupima, naime vezama ispovijedanja vjere, sakramenata i crkvene uprave i zajednice« (LG, 14). Ta tri bitna spoja izražena su na raznolike načine u dekretu o ekumenizmu. Jedanput se ta poveznost spominje riječima: propovijedanje evanđelja, dijeljenje sakramenata i upravljanje u ljubavi (UR, 2d), odnosno: ispovijedanje jedne vjere, zajedničko svetkovanje bogoštovlja i bratska sloga Božje obitelji (UR, 2d), a drugi put ta se trijada opisuje kao cjelovito ispovijedanje vjere, cjelovito uklapanje u spasonosnu ustanovu kakvu je Krist htio i cjelovito ucjepljenje u euharistijsko zajedništvo (UR, 22b).

Sabor izričito i nedvosmisleno tvrdi da se samo po »katoličkoj Kristovoj crkvi, koja je sveopće sredstvo spasenja, može postići sva punina spasonosnih sredstava« (UR, 3e). No ta istina ne smije nijednoga katolika zavarati, jer dostignuće sve punine treba konkretno pokazati u životu. Zato u dekretu čitamo: »Istina, premda je Katoličkoj crkvi dano sve blago Bogom objavljene istine i sva sredstva milost, ipak njezini članovi ne žive od toga svim onim žarom koji bi pristajao« (UR, 4e).

Mi smo katolici dogmatski i povijesno uvjereni da se u Katoličkoj crkvi objektivno nalazi potpunost svega onoga bogatstva što ga je Krist podario čovječanstvu s obzirom na vječni spas. Ta se punina sažima u jedinstvu triju sveza: *vinculum symbolicum* kojemu odgovara potpuno priznavanje jedne vjere u skladu s apostolsko-biskupskom službom poučavanja, *vinculum liturgicum* koji obuhvaća potpuno ulaženje u euharistijsko zajedništvo sukladno s apostolsko-biskupskom službom posvećivanja i *vinculum hierarchicum* koji se odnosi na potpuno pritjelovljenje spasonoj ustanovi kakvu je Krist uspostavio, a to odgovara apostolsko-biskupskoj službi upravljanja. Prema tome, cjeloviti i autentični katolik prihvaća sve dogmatske i moralne istine i zahtjeve, sadržane u Sv. pismu a izražene putem redovitoga crkvenog učiteljstva, tj. putem dva-

deset i jednog ekumenskog sabora, od Prvoga nicejskoga do Drugog vatikanskoga, ili preko Pape kada govori kao opći učitelj i pastir Crkve, tj. »ex cathedra«. Isto tako pravi i potpuni katolik cijeni cjelokupno liturgijsko blago, osobito dogmatsko-liturgijsku formulaciju i praksu sedam Kristovih i Crkvenih sakramenata. Konačno, svaki dosljedni katolik u vjeri poštuje uredbu hijerarhije božanskoga i crkvenoga prava. A božanskoga su prava Petrov nasljednik, rimski Prvosvećenik, sa svojim glavarstvom uprave nad svom Crkvom i s nezabludivošću u pitanjima nauke i čudoređa kad se radi o svim vjernicima. Jednako su božanskoga prava u trostrukoj spomenutoj službi svi biskupi, kao nasljednici apostola, na čelu s Papom i nikada bez njega. Te tri točke, koje povezuje milost Duha Kristova, sačinjavaju katoličku cjelovitost i vjerujemo da se tom trostrukom stazom postiže vječno spasenje što ga je Krist ponudio svijetu. Međutim, sama činjenica da se u Katoličkoj crkvi nalazi punina i savršenstvo svih spasonosnih pomagala u objektivnom smislu ne znači da smo mi katolici i subjektivno u punini savršenosti. Saborski oci iskreno i izrazito priznaju da nam ponekad nedostaju konkretni doživljaji Kristove ponuđene punine. Da se ta istina potvrdi, nije nužno upirati prstom u određene skupine vjernika u Crkvi koji stavljaju u pitanje bilo koji od spomenutih tvorbenih elemenata katoličke punine te time ugrožavaju nepovredivost nauke, posvete i uprave, nego je dosta toliko puta pogledati na sebe pojedinačno da se ustanovi kako smo počesto podaleko od Kristove želje da svi budemo jedno. U svakom slučaju katolička se punina i cjelina ne smije shvatiti kao ustajala i nepokretljiva organizacija, nego kao dinamično, živo i organsko tijelo koje virtualno sadrži sve, a aktualno to se »sve« mora tek u mnogim crkvenim članovima ispuniti.

2. *Nekatolička nepotpunost.* Saborski se oci ne ustručavaju posve razgovjetno iznijeti katoličko stajalište kojim se priznaju mnogi i izvrsni elementi milosti i istine sadržani u kršćanskim nekatoličkim Crkvama i zajednicama, ali u kojemu se isto tako upozorava da im nedostaju značajni momenti koji tvore puninu, prema Kristovoj želji i ostvarenju. Evo riječi: »Pa ipak, od nas rastavljena braća, bilo kao pojedinci bilo sabrani u svoje Zajednice i Crkve, ne uživaju onog zajedništva što ga je Isus Krist htio darovati svima onima koje je preporodio i skupno oživio u jedno tijelo i na novi život a Pisma ga i časna Predaja ispovijedaju« (UR, 3e). Budući da je Sabor sebi zacrtao zadatak da pozitivno ekumenski iznese zajedničke točke i opiše mogućnosti međusobnih odnosa među kršćanima, ondje naglašeno ne donosi, koje nekatoličke Crkve i zajednice ne uživaju punog zajedništva i u kojem im pogledu nedostaju potrebni elementi integriteta i zajedništva. U poglavlju o katoličkim načelima ekumenizma dekret uglavnom uopćeno govori i radije se opredjeljuje za to da istakne pozitivne zajedničke značajke koje tvore neko, iako nesavršeno jedinstvo. Tekst glasi: »Nadalje, od elemenata i dobara, od kojih se uzetih zajedno sama Crkva gradi i živi, neka od njih, pače mnoga i izvrsna, mogu opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke crkve: pisana Božja riječ, život milosti, vjera, nadanje i ljubav i drugi nutarnji darovi Duha Svetoga i vidljivi elementi« (UR, 3b).

Prema ovom navodu, osim krsta koji je temelj zajedništva među svim kršćanima (valjano krštenima), postoji također cio katalog zajedničkih vrednota. Koncil ih na ovome mjestu ne nabraja sve nego samo one najznačajnije koje su prihvaćene od svih kršćana. A to su: Sveto pismo, život milosti, bogooblične kreposti i darovi Duha Božjega. Važno je napomenuti da Sabor naučava kako se Crkva izrađuje i živi od tih elemenata koji se uzimaju zajedno. Ovdje se ne dijele pravoslavni od ostalih nekatolika, jer se iznosi opće uvjerenje i načelno stanovište Katoličke crkve prema drugim kršćanima. Ali na drugim mjestima Sabor s radošću ističe i druge zajedničke točke Katoličke i Pravoslavne crkve. A to su osobito: zajednička dogmatika i patristika izražena na prvih sedam općih sabora, od Prvoga do Drugoga nicejskoga, ili u liturgijskom blagu Istoka, zatim valjanost svih sedam sakramenata i napokon zajedničko priznanje biskupskoga Zbora kao nasljednika dvanaestorice apostola. U usporedbi s katoličkom puninom proizlazi da Pravoslavnoj crkvi nedostaje crkveno-učiteljski razvoj spoznaje određenih dogmatskih istina koji se odvijao na Zapadu tijekom slijedećih stoljeća, posebno u pogledu soteriologije, mariologije i ekleziologije. Među tim novoformuliranim istinama značajna dogmatska i povijesna razlika između pravoslavnog i katoličnog naučavanja postoji s obzirom na priznanje papina prvenstva i nezabludivosti. Može se slobodno reći da je takvim stajalištima djelomično doprinijelo i neodgovarajuće predstavljanje papine uloge sa strane pojedinih katoličkih teologa (toliko je naglašeno papino mjesto da se slabo uočava Kristovo), kao i netočno shvaćanje Petrove-Papine službe u Crkvi sa strane pravoslavnih bogoslova koji vidljivu Crkvu i vidljivi biskupski Zbor poimaju bez jedne vidljive Glave. Sigurno će se u tekućem pravoslavno-katoličkom dijalogu, a možda i na budućem »vaseljenskom« Saboru, najviše koplja lomiti oko te spomenute činjenice.

Naveli smo da je Koncil priznavao kako se od elemenata u nekatolika sama Crkva gradi i živi. Štoviše, ti su elementi kadri proizvesti život milosti: »U braće od nas odijeljene obavljaju se i mnogi sveti čini kršćanske vjere koji na razne načine, nesumnjivo, već prema različitom položaju svake pojedine Crkve i Zajednice, mogu zbiljski roditi život milosti i valja ih smatrati podesnima da otvore vrata u zajedništvo spasa« (UR, 3c).

Pod tim svetim činima razumijevaju se sakramenti (u pravoslavaca) ili sveti obredi (u protestanata i anglikanaca) koji doista mogu roditi milosni život i omogućiti otvaranje vrata u spasonosno zajedništvo. S obzirom na sakramente u Pravoslavnoj crkvi ne postoji nikakva sumnja, niti se kada s katoličke strane nijekalo, da ti sveti čini naznačuju i izvršuju sakramentalnu milost spasenja. Nažalost, s pravoslavne su se strane više puta čule, i u povijesti i u sadašnjosti, stanovite sumnje i izričita nijekanja valjanosti sakramenata u Katoličkoj crkvi. Ipak takve su stavove zastupali samo neki od ekstremnih pravoslavnih teologa, a ne službena pravoslavna Crkva.

Da se ne bi mislilo kako saborski oci priznaju samo vrijednost i valjanost određenih liturgijskih čina u braće od nas odvojene, potrebno je navesti i koncilsko priznanje nekatoličkih zajednica kao sredstava spasenja:

»Jer Duh Kristov ne krati služiti se njima kao sredstvima spasenja, kojima snaga potječe iz same punine milosti i istine što je povjerena Katoličkoj crkvi« (UR, 3d).

Vrlo je značajna koncilaska konstatacija da se Duh Sveti ne susteže služiti nekatoličkim kršćanskim zajednicama kao pomagalima spasenja. Sabor je to, doduše, stavio u negativnu formu (ne krati se), ali je svakako pozitivno značenje. Ovakvom potvrdom i priznajom saborski oci nisu htjeli reći da se Duh Božji služi nekatoličkim Crkvama i zajednicama zato jer su odvojene od Katoličke crkve, nego zato jer one imaju potrebne elemente spasa što su ih zadržale unatoč bolnom povijesnom praktičnom razdjeljenju. Međutim, ta spasotvorna dobra u nekatolika zadobivaju svoju snagu iz milosne i istinosne punine povjerene Katoličkoj crkvi. Ovdje je važno napomenuti da je riječ »Katoličkoj« dodana uz pojam Crkve tek predzadnji dan prije javnog glasanja. Time se izrazila katolička vjera u činjenično stanje, odnosno u idealnu sliku Katoličke crkve koja se mora u potpunosti ostvariti.

Ne samo u strogo teološkom smislu nego i inače Sabor želi u braće od nas odvojene priznati i konkretna praktična kršćanska djela kao divna djela Božja: »Pravo je i spasonosno priznavati Kristova bogatstva i njegovu djelatnu moć u životu onih koji svjedoče za Krista, ponekad i lijući svoju krv. Jer Bog je čudesan i divan u svojim djelima« (UR, 4h).

Katolicima je očito da u nekatolika, osobito u braće pravoslavaca, postoji Kristovo bogatstvo i djelatna moć, tj. kreporna djela. Ne nalazi se to samo u određenim monaškim zajednicama, muškim ili ženskim, nego i u običnih vjernika. Braća pravoslavci s ponosom ističu brojna svjedočanstva iz svoje povijesti s obzirom na Božje ugodnike, svece »podvižnike«, i na mučenike-»stradalnike«. Dekret ne upotrebljava izraz mučeništvo (martyrium) nego prolijevanje krvi (effusio sanguinis). Razlog tomu valja tražiti u katoličkom poimanju mučeništva: mučenicima se smatraju oni sveci koji su svojim životom posvjedočili za Krista u potpunom zajedništvu s Crkvom. Ipak, i u Pravoslavnoj je Crkvi bilo u prošlim vremenima i u sadašnjim danima takvih priznavatelja Kristove vjere koji su dali svoje živote za kristovo evanđelje. Pravoslavna je crkva dakle kršćanska zajednica: učvršćena osnovnim hijerarhijskim ustrojem episkopata, uz bitni nedostatak priznanja Petrova nasljednika kao glave biskupskog Zbora; ukrašena sakramentalnim činima — bez obzira u kojoj mjeri pravoslavci prakticiraju te sakramente; opremljena objavljenim istinama vjere i morala koje proizvode spašenike i svece. Ako se dakle vjernici spašavaju i u jednoj i drugoj zajednici, zašto onda ne pustimo jedni druge na miru, a ne da se uznemirujemo suvišnom ekumenskom glavoboljom?

3. *Odnos između katoličke punine i nekatoličke nepotpunosti.* Sabor bez sustezanja ističe da dobra milosti i istine, koja se proživljavaju u braće od nas rastavljene, mogu služiti na izgradnju nama katolicima: »Ne valja a da se ne rekne i ovo: sve što milost Duha Svetoga izvodi u našoj rastavljenoj braći to može biti i na našu izgradnju. Što je god

istinski kršćansko, to nikad nije protiv nepatvorenih vrednota vjere; može, naprotiv, uvijek učiniti da se potpunije dosegne sam misterij Krista i Crkve« (UR, 4i).

Koncil dakle priznaje da postoji ne samo unutrašnja dogmatska i eklezijalna povezanost vrednota u katolika i nekatolika nego isto tako tvrdi da kršćanske nekatoličke vrednote, posebno unutar Pravoslavne crkve, mogu biti od izgraditeljske koristi s obzirom na nas katoličke vjernike. Dapače, te nam vrednote mogu pružiti jače svjetlo i uviđaj u otajstvo Krista i Crkve. Razumije se da se tu misli više na subjektivni vid praktičnog kršćanstva koji mogu ostvarivati pojedini kršćani, a može služiti na spasonosno dobro cijelom kršćanskom zajedništvu.

Pa ipak, koliko god saborski oci priznavali dobra i vrednote u ostalih kršćana, uvijek naglašavaju potrebu potpunog jedinstva među svima. Temeljna sakramentalna spona između svih kršćana jest krštenje. Ali krst je »po sebi početak i polazište, jer je on sav usmjeren na postizanje punine života u Kristu« (UR, 22b). U krštenju je dano sjeme milosti koje se u kršteniku mora razvijati do potpunog ostvarenja. Premda je Sabor vrlo raspoložen prema braći nekatolicima, ipak nikad ne zaboravlja spomenuti da postoje stvarne razlike među našim zajednicama, ali i stvarno zajedništvo, samo nesavršeno i nepotpuno. Jednako priznaje da dobra, koja se nalaze u braće od nas odijeljene, vuku svoju snagu iz punine milosti i istine što je ponuđena Katoličkoj crkvi, te da ta dobra teže prema toj punini svojim unutrašnjim dinamizmom. Stoga Sabor jasno izražava istinu kojom mi katolici »vjerujemo da je samo apostolskom Zboru na čelu s Petrom Gospodin povjerio sva dobra Novoga saveza, radi uspostavljanja jednoga Kristova tijela na zemlji kojemu valja da se potpuno pritijelove svi koji na neki način već pripadaju Božjem narodu« (UR, 3e).

Ovakvim svojim stavom saborski su oci jasno dali do znanja i katolicima i kršćanima-nekaticima da priznavanje vrednota — mnogih i izvrsnih — koje mogu uroditi vječnim spasom, ne znači *relativiziranje* Kristove istine nego *favoriziranje* kršćanskog jedinstva za koje se Krist molio i kakvo je sam želio. Istina spasanosne Crkve nije relativistički promjenljiva nego apsolutna Božja ponuda. Čvrsto vjerujemo da je ta istina adresirana na Katoličku crkvu s punim naslovom (omnis plenitudo, UR, 3e), ali se njezini veći ili manji sadržaji nalaze i izvan vidljivih okvira katoliciteta. I katolici i nekatolici dužni su promatrati, proučavati i proživljavati cjelovitost spasovne Istine, pritijelovljujući se Kristu i Crkvi koja je u ovom vremenu putnica dok radosno »ne stigne do sve punine — ad totam plenitudinem — vječne slave u nebeskom Jeruzalemu« (UR, 3e). Kod takva proživljavanja i putovanja nama katolicima mogu pomoći braća nekatolici koji stvarno svjedoče za ono što u skladu sa Sv. pismom i crkvenom Predajom naučavaju, kao što i mi katolici možemo otvoriti širom vrata svoje vjere, iskustva i života ostalim kršćanima da se ostvari intenzivniji i savršeni stupanj zajedništva.

Praktično-pastoralna primjena

Suvremeni ekumenizam, što ga provodi Katolička crkva, stoji u potpunjoj oprečnosti s prozelitizmom, lažnim irenizmom i zajedljivom polemičnošću. Ona ne želi nečasnim putovima pridobivati sebi članove, niti kani prividnim pomirbenjaštvom prešutno pustiti neka teku »vode niz livade«, niti je voljna izoštravati ubodljiva pera u napadu mekatoličkih a u obrani katoličkih poimanja istine. Bilo bi nam drago kad bismo od Pravoslavne crkve mogli čuti: koje se sve vrednote priznaju autentičnima u našoj katoličkoj zajednici. Nema sumnje da će se to vjerojatno moći doznati iz dokumenata svepravoslavnog Sabora koji je u pripremanju. Za sada smo više pod dojmovima raznovrsnih pravoslavnih teologa kojih se mišljenja u nekim stvarima posvema razilaze u pogledu i ekumenizma i priznanja eklezijalnosti i sakramentalnosti Katoličke crkve. Nije na odmet spomenuti da ima mjesnih pravoslavnih Crkava koje stoje u izvanredno dobrim odnosima s Katoličkom crkvom, kao što ima i onih koje još uvijek imaju vrlo suzdržan odnos prema katolicizmu. Bez obzira na to, naša nam kršćanska savjest i volja za ostvarenjem Kristove namisli o jedinstvu ne dopuštaju da mirujemo u određenim načelnim spoznajama, bez poduzimanja ikakvih praktičnih koraka i mjera, nego nas ljubav prema Kristu potiče na ekumensku djelatnost.

Možda nije teško neke stvari intelektualno priznati, ali je teško za te iste stvari konkretno srce dati. I ponajčešće »u tom grmu leži zec«. Mi se teoretsko-teološki možemo vrlo dobro složiti, pa i u onim različitim dogmatskim izričajima, kao što je povijest pokazala: na pr. pitanje »Filioque« zadovoljavajuće je riješeno i na Drugom lionskom (DS 460/850), a osobito na Firentinskom (DS 691/1300—1302); različito poimanje epikleze dade se uskladiti bilo dogmatskim obrazloženjem bilo tzv. pričesnom teorijom; a i za još neke prijeporne teološke formule »nerijetko valja prije reći da se međusobno dopunjuju negoli suprotstavljaju« (UR, 17a). Međutim, dosadašnja nam je praksa pokazala da nam konkretna norma ostaje prilično hroma. Tu više nije u pitanju intelektualna vjera, nego praktična istina za koju se životom zalažemo.

U ovom bismo dijelu iznijeli barem tri mogućnosti o kojima bismo mi svećenici, pastoralci, mogli razmišljati i raspravljati u vezi s našim prilogom ekumenskom strujanju na ovom pomiješanom kršćanskom prostoru.

1. *Ekumenizam kroz katehezu.* Deseti broj dekreta o ekumenizmu posvećen je sjemeništarcima i bogoslovima, »budućim pastirima i svećenicima«, koji studiraju teologiju. Za teološke discipline i njihove proučavatelje Sabor kaže: »Teologija i druge znanstvene, osobito povijesne grane moraju se predavati i pod ekumenskim vidom, da bi sve točnije odgovarale stvarnoj istini. Jer, jako je važno da budući pastiri i svećenici budu potkovani u ovako točno razrađenoj teologiji, ne polemički, osobito ne u onome što se tiče odnosa rastavljene braće prema Katoličkoj crkvi. Od svećeničkog naime odgoja u najvećoj mjeri zavisi nužna pouka i duhovni odgoj vjernika i redovnika.«

Saborski oci traže da se po našim bogoslovijama sve teološke struke, koje se imalo tiču ekumenizma (a koje se ne tiču?), izlažu i pod ekumenskim vidikom. To se posebno očekuje od predavača crkvene povijesti s obzirom na one bolne točke uzajamne rascijepljenosti u prošlim stoljećima, a čije posljedice snosimo mi danas. Ako se budu objektivno i istinoljubivo istraživali povijesni uzroci, razlozi, uvjeti i povodi, neće se sva krivica prebacivati samo na jednu stranu. Ovo isto što se zahtijeva na teološkim učilištima vrijedi također, *mutatis mutandis*, i za katehetsko polje. Smiju li se javno postaviti neka pitanja? Dobar je broj svećenika među nama pokoncilskog datuma: jesmo li odgojeni i izobraženi u ekumenskom duhu kakav zahtijeva Sabor? Prenosimo li mi svećenici katekizamsko blago, tj. dogmatiku, apologetiku, moraliku i crkvenu povijest sukladno dotičnim srednjoškolskim razredima također pod ekumenskim svjetlom? Osjeća li se u našim nastupima ekumenski dah kojim bismo bar mi morali disati? Ili nam je od svega studija ostalo još nekoliko plamčaka polemičkih osjećaja ili općih pomirljivih fraza koje izražavamo u odnosu na povijesnu i suvremenu odijeljenu braću?

Kada Dekret spominje da se teologija, odnosno u našem slučaju vjeronauk — ne obrađuje na polemičan način, to ne znači da se ne smiju iznositi pred slušatelje kriva učenja koja su se nalazila ili se nalaze u braće od nas odvojene, nego se time želi reći da kršćane-nekatolike ne smatramo nekim zakletim ili pritajenim neprijateljem, nego da ih pokušavamo razumjeti u njihovim nakanama i načinu mišljenja. Do takva stava nećemo doprijeti ako se sami ne budemo odgajali u tome. Za nas svećenike, pogotovo mlađe koji su nedavno napustili bogoslovijske učionice, uvijek postoji mogućnost produženog obrazovanja i doškoloovanja. Od našega nastupa i držanja zavisi odgoj naših vjernika. A činjenica je da mnogo više možemo djelovati na svoje vjeroučenike odgajajući ih kroz katekizamske dvorane negoli možda s nedjeljnih propovjedaonica.

Podsjetimo ipak da ekumenizam zahtijeva religiozno zrele osobe i da predstavlja vrhunac kršćanske duhovnosti. A mi druge nikada nećemo uspjeti ekumenski uputiti ili uposliti, ne budemo li sami razumom budni, a srcem kršćanski široki. Niti će ikada do potpunog jedinstva doći samo dogovorom vrhovnih glavara, a da se prethodno ne potresu vjerničke mase putem vjeronadne pouke i mekuđršćanske prakse.

2. *Katoličko-pravoslavni katekizam.* Rijetko će kad na našim katekizamskim satovima odjekivati ekumenska nota, ne budemo li imali i prikladan priručnik za obrazlaganje i svjedočenje gradiva. Gledajući kako na zapadnim stranama kršćanski teolozi marljivo surađuju i zajednički izrađuju knjige, časopise pa i katekizme, mogli bismo sebi barem postaviti pitanje: ne bismo li i mi mogli u ovim našim pravoslavno-katoličkim prilikama prirediti neki osnovni zajednički katekizam koji bi se stavio u ruke i svećenicima učiteljima i roditeljima i vjeroučenicima? Katekizam bi mogao obuhvatiti sve zajedničke odlike katolicizma i pravoslavlja, ali i one karakteristične razlike u moralnom, teološkom, liturgijskom i disciplinarnom području. Zašto bismo od ljudi krili ono što je

zajedničko svima, a praktično živjeli od onoga što nas rastavlja? Takav bi udžbenik doista mogao otvarati vidike mnogim miješanim bračnim parovima i njihovoj djeci da uvide koliko ima kršćanskih istina koje se zajednički, odnosno odvojeno poštuju i prakticiraju. Za takvu ili sličnu stvar čini se da bi trebalo imati i vremena, i stručnjaka, i studija, i novca, i međusobnog razumijevanja. Samo od sebe ne ide ništa. Može se ovo nekome učiniti nestvarnim i neostvarivim, i sve prepustiti vremenu i nekome drugome da radi umjesto nas. No, vrijeme će još samo više zatrpati određene probleme koji uvijek mogu suknuti van kad se rasplamsa ratna vatra s naših ognjišta. A već smo svjedoci da nam drugi preuzimaju ulogu odgajajući djecu u školama protivno i jednoj i drugoj formi kršćanstva.

Takav ekumenski priručnik ne bi nosio obilježje nikakva kompromisa, nego bi bio rezultat zajedničkih kršćanskih sporazuma, razgovora i napora.

3. *Mješovite ženidbe.* Možda se nigdje naša ekumenska svijest i nemoć nije pokazala tako kukavnom kao na terenu mješovitih brakova. Svjesni smo da u tome ima mnogo različitih implikacija: religioznih, moralnih, nacionalnih, sentimentalnih, privatnih, pa i društvenih. I nemoguće je sve to ne imati u vidu kad se želi ekumenski pristupiti tome pitanju.

Svojevremeno bijah župnik u dijasporičnoj župi u kojoj sam pokušao voditi evidenciju koliko ima miješanih brakova od kojih je jedna strana katolička a druga nekatolička. Dospio sam do broja 120. Tako bijaše u gradiću Trebinju koje nema ni 20 tisuća stanovnika. A što tek reći o Sarajevu koje ima 320 tisuća raznolikih vjernika i nevjernika? Prošle godine jedan župnik u ovom gradu priča kako uopće nije bio primljen na blagoslov kuća u više od 700 obitelji. Od toga su u oko 680 obitelji mješoviti brakovi. Dakle, više se ne prakticira uglavnom nijedna religiozna forma. Nisu to više ni rubni, ni anonimni, ni sezonski, ni ikakvi kršćani (osim u matičnim crkvenim knjigama). Imajući u vidu činjenicu određenih katoličko-pravoslavnih brakova, morali bismo se čuditi kako to da su te male obiteljske stanice, umjesto da budu plodišta ekumenizma, razumijevanja, međupoštovanja i obogaćenja vjere, u dosta slučajeva postale stratišta kršćanskog a počesto i ljudskog vjerovanja, i grobišta nacionalnog identiteta. Ne mislim tvrditi da u istorodnim i istovjernim obiteljima nema životnih problema, ali je poznata stvar da se u mješovitim brakovima mogu podvostručiti takvi problemi.

Ne snosimo li mi svećenici, posebno naše više hijerarhije, katolička i pravoslavna, određenu odgovornost baš u takvim slučajevima? Mnogi se pothvati često ne mogu spriječiti, ali ima ih dosta koji bi se dali barem liječiti, čini se da je liječenje prepušteno snalažljivosti i inicijativi pojedinih svećenika. Na planu opće Crkve, Katoličke i Pravoslavne, imamo premalo jasnih zajedničkih smjernica. A one bi bile potrebne kao kiša raspucaloj zemlji.

Zaključak

Čudna je pojava naše kršćanske povijesti da smo mi katolici i pravoslavci stoljećima bili jedni pokraj drugih gotovo i ne poznavajući raznovrsna bogatstva jedni u drugih. Otajstveno bijasmo i jesmo jedno: ista trojstvena i spasiteljska milost struji putem sakramenata našim dušama, ali praktično živjesmo u »sjajnoj izolaciji«. A i kada bi došlo do susreta i razgovora više se išlo za tim da jedni druge pobijede kao neprijatelji, negoli uvjere i prihvate kao prijatelji. A po svemu je očito da smo u kršćanskom smislu i više nego prijatelji, tj. braća.

Uviđanje zajedničkih dobara i temeljnog zajedništva — stvarnog ali nepotpunog — zajedništva koje može uroditi vječnim spasenjem, otvara vrata u jasniju i dublju spoznaju i vlastitoga puta. Stoga je Katolička crkva dužna zalagati se za puno jedinstvo kako bi se ostvarila punina njoj »vlastita katolištva u onim njezinim sinovima koji joj, zacijelo, pripadaju krstom, no rastavljeni su od potpuna zajedništva« (UR, 4i). A s pravoslavicima imamo najviši stupanj zajedništva među svim kršćanskim Crkvama.

Dekret o ekumenizmu u svom zadnjem broju potiče sve vjernike, laike i hijerarhe, da neomogućuju postavljanje zapreka »budućim poticajima Duha Svetoga« (UR, 24b). Treba ostaviti široko polje za djelovanje Duha Božjega i imati toliko kršćanske širokogrudnosti i poniznosti da se prizna duhovsko djelovanje na kojem se god meridijanu ili paraleli osjetilo. Katolici su pozvani da u svojim načelima i konkretnom vršenju ekumenizma budu otvoreni, iskreni i nedvosmisleni. Bilo bi nisko i nekršćanski gledati u ekumenskom katoličkom gibanju neki prozelitski pokret koji ide za tim da istakne što više svoje kulturne, povijesne i druge moći i da što dublje savije tuđu šiju pod rimsku tijaru. Do punoga kršćanskog jedinstva može doći samo potpunim poštovanjem kršćanske savjesti koja će jednako biti otvorena i povijesnim spoznajama i budućim zahvatima Božjim.

Sabor nas na istom mjestu upozorava na jednu istinu koju ne smijemo nikada smetnuti s uma: ekumensko djelo, koje je usmjereno na sjedinjenje kršćanskih Crkava odnosno na ponovnu uspostavu punoga jedinstva, »nadilazi ljudske snage i sposobnosti«. Mi smo ljudi doduše kadri razgrađivati i rušiti, kako nam tužna historija svjedoči, ali nismo sposobni graditi bez Božjega Duha. Prema tome, naše je da uz pomoć Duha Svetoga sadimo i sijemo na svakome mjestu gdje je moguće, uvijek svjesni da »niti je što onaj tko sadi, ni onaj tko zalijeva, nego Bog koji daje rasti« (1. Kor 3, 6). Jedinstvo je Božje djelo i stoga valja sve pouzdanje položiti u Očevu ljubav prema svijetu, u Krista koji je od dvoga kadar učiniti jedno, u Kristovu molitvu za potpuno jedinstvo u Crkvi kao što je ono u Presvetom Trojstvu, u snagu Duha Svetoga koja je razlivena u srcima našim.

Naše je dakle boriti se za ostvarenje punine, plerome Crkve i za potpuno kršćansko zajedništvo danas i u ovom stoljeću, pa makar u idućem mileniju opet došlo do raspolovljenja kršćanske ekumene.